

Huvudman
kommunstyrelsen@nassjo.se

2019-01-28

Dnr 400-2017:10219

Rektor
anders.crona@nassjo.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Brinellgymnasiet 4 i Nässjö
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

1. *I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
2. *I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
3. *I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
4. *I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Brinellgymnasiet 4 med Nässjö kommun som huvudman, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Brinellgymnasiet 4 den 6 och 7 november 2018. Det program som granskades var vård- och omsorgsprogrammet. Besöket genomfördes av Jenny Bergman Westling och Madeleine Olofsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektor samt representanter för huvudmannen har genomförts.

Vid vård- och omsorgsprogrammet studerar 79 elever, varav 66 flickor och 13 pojkar. 17 lärare undervisar på programmet. På skolenheten, där ytterligare tre nationella program ingår, tjänstgör en utbildad studie- och vägledare på heltid. Studie- och yrkesvägledaren arbetar i ett team med rektorn, kurator, specialpedagog samt skolsköterska. Personalansvaret för studie- och yrkesvägledaren har rektorn för en annan skolenhet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorn inte har organiserat studie- och yrkesvägledningen så att den inte i alla delar sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen. Rektorn har till exempel inte tydliggjort hur berörd personal ska arbeta med studie- och yrkesvägledningen. I intervjuer framkommer att arbetet är uppdelat så att lärare och studie- och yrkesvägledare jobbar var för sig. "Det känns som att studie- och yrkesvägledaren gör sitt och jag gör mitt", säger en lärare.

I den plan för studie- och yrkesvägledning, *Lärande tillsammans – allas ansvar* som huvudmannen upprättat framgår vilka arbetsuppgifter som ligger på respektive yrkesgrupp gällande den både den snäva och den vida² studie- och yrkesvägledningen. Det är dock få aktiviteter där studie- och yrkesvägledare och lärare samverkar. Av intervjuer med lärare framgår att planen ännu inte är implementerad, några lärare känner inte till planen och andra lärare har fått den till sig nyligen och läst igenom den. En lärare beskriver det som att de "på något sätt jobbar med planen men att det är omedvetet". Rektorn bekräftar i intervju att han nyligen skickade ut planen till lärarna.

Det finns förutsättningar för studie- och yrkesvägledaren att kontinuerligt informera eleverna, till exempel inför individuella val. Rektorn har schemalagt elevernas mentorstid och studie- och yrkesvägledaren har då, i samråd med mentor/lärare, möjlighet att komma ut i klassen om behov finns. Det framgår i intervju med studie- och yrkesvägledaren att det främst handlar om att ge information när hen är inne i klassrummet. Det framkommer dock vid intervju med både lärare och studie- och yrkesvägledaren att detta är något som behöver utvecklas.

Av granskningen framgår att det finns vissa förutsättningar för samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledare men rektorn har inte tydliggjort syftet med sådan samverkan. Samverkan sker främst i enskilda individärenden, exempelvis genom att

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013), *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

lärare och studie- och yrkesvägledaren träffas vid elevplaneringskonferenser (EPK). Det framgår också att det finns möjlighet för studie- och yrkesvägledaren att närvara vid lärarnas möten men denna möjlighet har hittills inte utnyttjats. När det gäller samverkan kring den vida studie- och yrkesvägledningen uppger rektorn i intervju att samverkan främst sker vid behov eller vid information inför olika val. Rektorn har inte tydliggjort syftet med samverkan och det finns inte några särskilda tillfällen för planering och kompetensöverföring i frågor som gäller den vida studie- och yrkesvägledningen.

Granskningen visar vidare att det finns goda förutsättningar för samverkan med externa aktörer, bland annat inom ramen för programråd, vård- och omsorgscollege samt träffar med elevernas handledare på deras arbetsplatsförlagda lärande (APL). Samverkan med externa aktörer sker också regelbundet inom ramen för undervisningen, dels genom studiebesök och dels genom besök av externa föreläsare. Lärarna uppger i intervju att de har bra kontakt med både de externa aktörer som kommer till skolan och med företrädare för de olika APL-platserna som eleverna har.

Granskningen visar att det inte skett någon särskild kompetensutvecklingsinsats när det gäller studie- och yrkesvägledning. Rektorn uppger att många lärare generellt tycker att studie- och vägledning är svårt, särskilt de lärare som inte är yrkeslärare. Lärarna uttrycker att de har ett behov av kompetensutveckling för att kunna arbeta med studie- och yrkesvägledning i undervisningen. "Det skulle hjälpa mig mycket, jag har bristande kunskap i allt som har med studie- och yrkesvägledning att göra", säger en lärare. Studie- och yrkesvägledaren används inte som en resurs för att kompetensutveckla lärarna. I intervju nämner dock studie- och yrkesvägledaren att hen har kontakt med arbetslagen hela tiden och att lärare vänder sig till hen i mer specifika frågor, som exempel nämns en lärare som behövde mer information om gymnasieexamen. I samband med faktagranskningen framkommer att även studie- och yrkesvägledaren efterfrågar mer kompetensutveckling, speciellt inom det som har med den snäva vägledningen att göra.

Det framgår av granskningen att studie- och yrkesvägledning inte följs upp inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn uppger att skolan när de tidigare jobbat med de allmänna råden för systematiskt kvalitetsarbete diskuterat *hur* och *vad* de ska mäta när det gäller studie- och yrkesvägledning, "och där någonstans står vi och stampar". Det finns en fråga³ som berör studie- och yrkesvägledning i en enkät som eleverna får svara på, men den säger inte så mycket, enligt rektorn. Vidare uppger rektorn att de i skolans systematiska kvalitetsarbete väljer olika fokusområden att följa upp och utvärdera och att det än så länge inte varit studie- och yrkesvägledningen.

Granskningen visar att lärarna till viss del integrerar studie- och yrkesvägledningen i utbildningen men att detta inte alltid sker på ett medvetet och planerat sätt. På frågan om lärarna tänker att de arbetar med studie- och yrkesvägledning svarar de flesta att de inte gör det. En lärare berättar att det mest är för att det finns med som centralt innehåll

³ Jag får den hjälp jag behöver för mina studieval på skolan och för fortsatta studier/arbete.

och för att de märker att eleverna har många funderingar, som de gör kopplingar till arbetslivet.

Av granskningen framkommer att vägledningen eleverna får till stor del handlar om framtida yrken, någon koppling till vidare studier sker inte i lika stor omfattning. Alla de intervjuade eleverna vill läsa vidare till sjuksköterska och säger att de inte tycker att man inte fokuserar tillräckligt på vidare studier.

Lärarna som undervisar i yrkesämnena beskriver att mycket i undervisningen kopplas till elevernas framtida yrken. Enligt lärarna är syftet att eleverna ska få en bild av hur verkligheten ser ut. Som exempel nämns att lärarna har kontakt med olika verksamheter, att externa föreläsare kommer till skolan och eleverna har olika APL-platser. Lärarna försöker visa bredden inom branschen genom att eleverna ska testa på att vara inom äldreomsorg, sjukvård samt funktionshinder under sina APL-perioder. Lärarna som själva arbetat inom vården tidigare beskriver att de i sin undervisning tar många exempel, genom att berätta "historier från verkligheten".

Lärarna beskriver också att de arbetar mycket med studiebesök och ger ett flertal exempel. "Vi gör studiebesök i både litet och stort, allt från vikarieförmedlingen till avancerad sjukvård" säger lärarna. De berättar även att de använder sig av studiebesöken i sin undervisning genom att eleverna exempelvis får skriva en reflektion efteråt. Även de intervjuade eleverna ger exempel på studiebesök, bland annat har eleverna besökt ett större sjukhus och daglig verksamhet. Eleverna beskriver att studiebesöken ger dem mycket vägledning och motivation och att besöken spelar en stor roll för dem, "nu vet jag vad jag vill göra, det visste jag inte innan studiebesöket", säger en elev.

De intervjuade lärare som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen beskriver olika exempel på så kallad infärgning i undervisningen, som inom ämnet engelska kan handla om hur vård och omsorg bedrivs i den engelskspråkiga världen. I ämnet matematik beskriver läraren att hen försöker göra ämnet mer praktiskt genom att exempelvis koppla ämnet till läkemedelsberäkning. Inom idrott och hälsa har undervisningen handlat om de ergonomiska aspekterna, fokus har varit att "hålla sig hållbar" för att undvika både belastningsskador och stress. Läraren i samhällskunskap berättar att mycket kommer naturligt eftersom det finns med i det centrala innehållet till exempel arbetsmarknaden och olika föreställningar och normer i samhället.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid vård- och omsorgsprogrammet vid Brinellgymnasiet 4 i viss omfattning tar ansvar för att studie- och vägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen. Det finns inslag i undervisningen vid vård- och omsorgsprogrammet som kan ses som studie- och yrkesvägledning. Skolinspektionen vill dock påpeka vikten av att detta görs på ett medvetet och planerat sätt. Granskningen visar att flera viktiga förutsättningar för arbetet saknas, exempelvis en tydlig arbetsfördelning som är känd bland berörd personal, en samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren när det kommer till den vida studie- och yrkesvägledningen samt ett tydligt syfte med denna. Detta riskerar att påverka både elevernas tillgång till den vida studie- och yrkesvägledningen och kvaliteten

på arbetet. Skolinspektionen kan konstatera att för att eleverna ska få sammanhang och kontinuitet i studie- och yrkesvägledningen, och medvetet kunna koppla den till sina framtida studie- och yrkesval, behöver arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen utvecklas.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på vård- och omsorgsprogrammet. I detta ingår att se till att tillräckliga förutsättningar för arbetet skapas avseende bland annat arbetsfördelning, kompetensutveckling, syftet med samverkan och systematiskt kvalitetsarbete.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.⁴ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att rektorn och lärare har en bild av elevernas studiesituation, deras ambitioner, mål och framtidsplaner, men att denna bild sällan används för att identifiera deras behov av studie- och yrkesvägledning. Rektorn får sin bild av elevernas behov framförallt genom samtal med lärare och studie- och yrkesvägledare. Både lärarna och studie- och yrkesvägledaren berättar att de pratar om eleverna och deras behov med rektorn.

I anslutningen till frågeställningen ger rektorn exempel på en övergripande åtgärd, kallad *fältstudieveckan* som vidtagits för att möta elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. För några år sedan uppmärksammades att flera elever på vård- och omsorgsprogrammet avbröt sina studier efter sin första APL på grund av att de hade en felaktig uppfattning om vad arbetet och utbildningen innebär. Eftersom avbrotten skedde sent i årskursen kunde eleverna inte byta program utan behövde söka om till kommande läsår. Tanken med *fältstudieveckan* är att eleverna i årskurs 1, tidigt på höstterminen, ska få en bild av vad det kan innebära att jobba till exempel inom äldreomsorgen, och därmed undvika avhopp, säger rektorn. Även lärarna nämner *fältstudieveckan* och berättar att det har varit ett bekymmer att eleverna inte visste vad en undersköterska kan arbeta med men att *fältstudieveckan* ger eleverna förutsättningar att välja rätt.

⁴ Se fotnot 1

Lärarna uppger att de vid utvecklingssamtal samt andra enskilda samtal pratar med eleverna om deras ambitioner och mål. Lärarna uppger också att de haft ett stående inslag där eleverna får skriva ett personligt brev där bland annat deras målsättning framgår. Den information lärarna får vid dessa tillfällen används för att anpassa undervisningen efter elevernas intressen, men sällan med en tydlig koppling till behovet av studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

Eleverna berättar i intervju att de upplever att mentorerna vet vad de har för mål och ambitioner. Flertalet av de intervjuade eleverna vill läsa vidare på högskola eller universitet efter avslutade gymnasiestudier. Lärarna ger dem återkoppling på deras studieresultat, samt vad de behöver utveckla men detta kopplas sällan till vad som behövs om de vill läsa vidare, till exempel på sjuksköterskeprogrammet. Lärarna berättar att de bedömer eleverna formativt och stämmer av med dem "under resans gång", bland annat vid så kallade betygssamtal. En av lärarna berättar att hen får en del frågor som före detta sjuksköterska. Ibland frågar eleverna om olika kurser och vad som behövs, då får vi hänvisa till studie- och yrkesvägledaren, berättar läraren.

När det gäller elevernas möjlighet att utveckla kunskaper om sig själva uppger lärarna att det handlar om att lyfta eleverna och tala om för dem när det blir riktigt bra samt ge konstruktiv kritik. Lärarna berättar vidare att kuratorn har aktiviteter med eleverna till exempel om motivation och hjälp till självhjälp i syfte att utveckla elevernas självkännetdom.

Enligt studie- och yrkesvägledaren är elevernas självkännetdom, mål och ambitioner en del i de vägledningssamtal hen har med elever. Dock är det främst de elever som inte har "alla betyg" studie- och yrkesvägledaren träffar i den enskilda vägledningen, de elever som "klarar sig" träffar hen inte lika ofta. Vidare berättar studie- och yrkesvägledaren att det funnits en tanke om att hen ska kunna gå in på en lektion och arbeta med att eleverna skulle utveckla sig själv med utgångspunkt i "vart står jag och vad vill jag", men att detta inte genomförts.

I den ovan nämnda planen beskrivs att studie- och yrkesvägledningen, genom en övergripande planering för undervisningen, information och vägledningssamtal, kan bilda en helhet och en röd tråd för eleven. Enligt studie- och yrkesvägledaren har de dock inte jobbat på det sättet. Eleverna säger i intervju att de inte upplever att deras studie- och yrkesvägledning hänger ihop som en röd tråd.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och berörd personal inte i tillräckligt stor omfattning säkerställer att den vida studie- och vägledningen utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja deras studie- och yrkesvalsprocess. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på vård- och omsorgsprogrammet identifieras inte systematiskt. Därmed saknas en bedömning av vilka kunskaper eleverna eventuellt behöver tillföras för att kunna hantera frågor kring val av framtida studier och yrken.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver kartläggas, för att rektorn ska kunna säkerställa de organisatoriska förutsättningar som behövs för arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen. Rektorn behöver också säkerställa att lärarna kontinuerligt identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och anpassar studie- och yrkesvägledningen i undervisningen utifrån behoven.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁵ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Av granskningen framgår att det inte finns några mål uppsatta för arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevers val av studier och yrken. Lärarna arbetar till viss del med att utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar inom undervisningen men arbetet är inte organiserat på ett sådant sätt att det sker på ett medvetet och strukturerat sätt för att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval.

I flertalet intervjuer framkommer uppfattningen att arbetet att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i framtida studie- och yrkesval bör ske redan innan eleverna söker in till gymnasiet. I intervju med representanterna för huvudmannen poängteras att elevernas föreställningar formas tidigt och att när de redan valt vård- och omsorgsprogrammet är det försent. Även studie- och yrkesvägledaren poängterar vikten av att arbetet för att motverka att traditionella föreställningar begränsar elevers studie- och yrkesval sker redan i tidiga åldrar "när eleverna är på plats här arbetar vi inte nämnvärt med detta", säger studie- och yrkesvägledaren.

Lärarna ger några exempel på hur de i undervisningen utmanar, problematiserar och visar på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund. I ämnet historia kommer de i undervisningen in på varför det ser ut som det gör på arbetsmarknaden, exempelvis varför det är så få killar som är undersköterskor men så många män som är läkare. I ämnet idrott och hälsa har de diskuterat könsmönster och kroppsideal kopplat till manligt och kvinnligt idrottande. Läraren i ämnet samhällskunskap ger i intervju många exempel på hur hen arbetar för att vidga elevernas perspektiv och

⁵ Se fotnot 1

utmana deras föreställningar. Bland annat arbetar läraren mycket med värderingsövningar, "jag brukar låta eleverna diskutera och ifrågasätter lite och får dem att fundera", säger läraren. Enligt lärarna får eleverna även möjlighet att diskutera normer och föreställningar i kursen *Etik och människans livsvillkor*. Vidare berättar lärarna att eleverna kan ha andra uppfattningar om hur vården och samhället fungerar med sig hemifrån och att den tidigare nämnda fältstudieveckan bidrar till att eleverna får en bild av vad det innebär att arbeta som undersköterska.

Granskningen visar att lärarna inte fått någon kompetensutveckling kring hur elevernas föreställningar om kön, social eller kulturell bakgrund påverkar studie- och yrkesval förutom idrottsläraren som i intervju uppger att hen fått kompetensutveckling när det gäller doping, kroppsideal och normer.

När det gäller elevernas möjligheter till en variation av kontakter med arbetsliv och samhälle beskriver yrkeslärarna att de försöker låta eleverna möta personer som gjort otraditionella val. Som exempel nämns att yrkeslärarna medvetet valt en manlig metodstödare från kommunen som träffar eleverna ibland. Lärarna berättar även att när eleverna ska representera programmet, exempelvis på öppet hus så tänker de också på att elever med olika bakgrund ska vara med samt att båda könen ska vara representerade för att visa att det finns en bredd i elevgruppen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i viss omfattning ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval, men att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete inom området. Granskningen visar också att viktiga förutsättningar saknas, till exempel riktlinjer för arbetet och kompetensutveckling för lärarna. Därmed finns risk för att studie- och yrkesvägledningen inte i tillräcklig omfattning verkar kompensatoriskt och förmår vidga elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön, social eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektor behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete med det aktuella området.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁶

Granskningen visar att huvudmannen till stora delar skapat rutiner för att planera och konkretisera arbetet med studie- och yrkesvägledning genom den plan för studie- och yrkesvägledning, *Lärande tillsammans – allas ansvar* som upprättats och beslutats av huvudmannen, men att arbetet inte är implementerat i verksamheten. I planen anges de nationella mål som styr verksamheten samt syfte och målsättning med skolans arbete med studie- och yrkesvägledning. Hela skolans ansvar betonas och ansvarsfördelningen mellan lärare, mentor och studie- och yrkesvägledare tydliggörs. Planen innehåller också ett årshjul där olika aktiviteter, fördelat på de olika årskurserna, med syfte och koppling till målen i läroplanen beskrivs. Dessa innefattar både snäv och vid studie- och yrkesvägledning.

Av intervju med huvudmannens representanter framgår att planen för studie- och yrkesvägledning kom till för att arbetet med studie- och yrkesvägledning inte fungerade tillfredställande. Planen har tagits fram utifrån de allmänna råden för studie- och yrkesvägledning.

I samband med faktagranskningen uppger huvudmannens representanter att studie- och yrkesvägledarna på skolan arbetar efter planen. Även studie- och yrkesvägledaren berättar i intervju att hen varit med i framtagandet av planen. Vidare berättar studie- och yrkesvägledaren att hen efter arbetet med planen börjat jobba mer "ut mot lärarna". Som nämnts ovan framkommer det dock att alla lärare inte har kännedom om planen. De har därmed inte heller kännedom om vilka uppdrag som givits och aktiviteter som huvudmannen förväntar sig av lärarna när det gäller arbetet med studie- och yrkesvägledning. Rektorn har inte medverkat i upprättandet av planen och är heller inte särskilt insatt i planen.

När det gäller samverkan mellan vård- och omsorgsprogrammet och arbetslivet anges i planen för studie- och yrkesvägledning att skola och arbetsliv samarbetar med NNAB (Nässjö näringsliv). Detta har bland annat resulterat i en kontaktlista med olika företag i Nässjö som erbjuder sig att ta emot studiebesök.

I den verksamhetredogörelse som huvudmannen skickat in till Skolinspektionen framgår att Brinellgymnasiet är certifierade inom Vård- och omsorgscollege. Det sker flera aktiviteter där arbetsliv/näringsliv och skola samverkar. Vidare framgår att det finns ett

⁶ Se fotnot 1

programråd för vård- och omsorgsprogrammet där det till exempel diskuteras den lokala arbetsmarknadens kompetensförsörjning, bristyrken och långsiktigt kompetensbehov.

På frågan hur studie- och yrkesvägledningen ingår i det systematiska kvalitetsarbetet uppger representanterna från huvudmannen att det ska ingå i rektors bokslut och att det sedan ingår i underlaget för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete.

Skolinspektionen har tagit del av ett utdrag ur det pedagogiska bokslut som rektorn sammanställer inför samtal med huvudmannen varje år. Av bokslutet framgår att arbetet med studie- och yrkesvägledning till viss del följs upp och utvärderas, dock handlar det bland annat om samarbetet mellan skola och arbetsliv. Huvudmannen har hittills inte gjort någon kartläggning eller analys av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och inte heller någon uppföljning eller utvärdering av hur studie- och yrkesvägledning bedrivs inom undervisningen.

I samband med faktagranskningen uppger huvudmannens representanter att de har ett systematiskt arbete kring studie- och yrkesvägledning men att det systematiska kvalitetsarbetet kan förbättras. Mål, både kvalitativa och kvantitativa, behöver tas fram för att bättre kunna följa upp och utvärdera studie- och yrkesvägledning, säger representanterna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen till stora delar ger rektor förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Huvudmannen har tagit fram en handlingsplan för skolornas arbete med studie- och yrkesvägledning, som bland annat innehåller en tydlig arbetsfördelning. Planen behöver dock göras känd och implementeras inom organisationen. Vidare bedömer Skolinspektionen att arbetet med studie- och yrkesvägledning inte på ett tillräckligt systematiskt sätt följs upp eller utvärderas. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kartläggs inte heller. Huvudmannen saknar därmed underlag för bedömning av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolenheterna och vilka förutsättningar som eventuellt saknas, till exempel vad gäller resursfördelning och personalens kompetensutveckling.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens plan för arbetet och att följa upp arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 13 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de 4 identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Roland Fallström
Enhetschef

Jenny Bergman Westling
Utredare/Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkännedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och

sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,

- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁷

⁷ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:

Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på vård- och omsorgsprogrammet. I detta ingår att se till att tillräckliga förutsättningar för arbetet skapas avseende bland annat arbetsfördelning, kompetensutveckling, syftet med samverkan och systematiskt kvalitetsarbete.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:

Rektorn behöver se till att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver kartläggas, för att rektorn ska kunna säkerställa de organisatoriska förutsättningar som behövs för arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen. Rektorn behöver också säkerställa att lärarna kontinuerligt identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och anpassar studie- och yrkesvägledningen i undervisningen utifrån behoven.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektor behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete med det aktuella området.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens plan för arbetet och att följa upp arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: